

„Přesvědčený sociální demokrat nemohl být členem KSČ“

Rozhovor se Slavomírem Klabanem

PŘIPRAVILI PETR KOURA A MIROSLAV KAMIL ČERNÝ

Slavomír Klaban patří k nemnohým dosud ještě žijícím aktivním příslušníkům domácího protinacistického odboje. Jeho osobnost je výjimečná i tím, že po celý svůj život zůstává věrný demokratickým myšlenkám, které si přinesl z rodinného prostředí i z předválečné prvorepublikové výchovy. U příležitosti jeho 85. narozenin jsme jej požádali o rozhovor.

Za druhé světové války jste se zapojil do protinacistického odboje. Jak k tomu došlo?

Já uvádím dvojí druh odboje za války – jednak práci pro vojenskou odbojovou organizaci Obrana národa a jednak podporu parašutistického výsadku Barium na konci války. Pro Obranu národa jsem pracoval od října 1939, dodával jsem informace z Hradce Králové, kde jsme tehdy bydleli. Důstojníci chtěli především podklady z největšího průmyslového podniku v Hradci, což byla Škodovka. K odbojové práci jsem se dostal přes mého otce, který byl ve spojení s majorem Matohlínou. Ten u nás často přespával, jezdil do různých míst v kraji. Když ho poprvé zatkl gestapo (v létě 1941 – pozn. aut.), tak se chtěl dostat z jejich vězení do nemocnice, aby si trochu ulevil od jejich výsledků. Spolknul tedy přezku od kal-

hot, oni ho převezli do nemocnice v Hradci a hlídali ho tam. Při operaci mu tu přezku vyndali, ale jeden lékař ho tam stále držel, až se Matohlína cítil trochu lépe. Za pomoci dalších lékařů jim nakonec utekl – přeplaval při tom Labe a zmizel jim. V té době se jako odbojář choval výtečně. Ale bohužel, když ho zatkli podruhé (10. prosince 1941 – pozn. aut.), někde na Vysočině, dal se do služeb gestapa, protože mu bylo jasné, že je odepsaný.¹ A tehdy prozradil i mého otce, který byl zatčen koncem roku 1941.

Jak jste se stal spolupracovníkem parašutistů z výsadku Barium?

Ti parašutisté dostali v Londýně jako jednu ze záchytných adres také adresu mého otce – znal ho totiž velice dobře ministr exilové vlády František Němec, sociální demokrat, který pocházel z Hradce.

Němec ovšem nevěděl, že tátu již zatkl gestapo. Parašutisté dostali pro otce heslo – znělo *Pamatuješ se, jak jsi mě vedl do první třídy?*² Seskočili u Vysoké nad Labem, Žižka pak šel na sever, byl český bratr a měl tam jednoho známého kazatele, ti ostatní dva, Šandera a Býček, šli za mým otcem. Dne 6. dubna 1944 přišel Šandera k nám do bytu, byl jsem doma jenom s matkou, a žádal nás o pomoc. Bylo to těžké rozhodování. Ze začátku jsem mu nevěřil, obával jsem se provokace, protože zrovna týden před tím bylo u nás na návštěvě gestapo, které tehdy chodilo po rodinách zatčených a požadovalo prádlo pro vězně.

Šandera přišel v civilním obleku, byl až po kolena mokrý, měl s sebou mapu a pistoli, kterou si odložil na stůl. Nevím, jestli to bylo schválně, nebo z opatrnosti. Tak jsem šel za svým známým, který

¹⁾ Major Matohlína byl přesto nacisty popraven 9. 10. 1943 v Berlíně. Blíže k jeho osudům viz např. FRAJDL, Jiří: *Květnové povstání ve východních Čechách 1945*. Nakladatelství Kruh, Hradec Králové 1975, s. 41.

²⁾ Otec Slavomíra Klabana František byl o 7 let starší nežli František Němec (1898–1963), nelze tudíž vyloučit, že budoucího ministra skutečně doprovázel na jeho první cestě do školy.

Slavomír Klaban (24. 8. 1922)

Sociálně demokratický politik a politolog, původním povoláním učitel. Za nacistické okupace účastník domácího odboje (Obrana národa a paraskupina Barium), na sklonku druhé světové války vězněn v Malé pevnosti Terezín. Po válce aktivní v organizaci sociálně demokratické mládeže, po únoru 1948 odmítl vstoupit do KSČ. Absolvoval Vysokou školu politickou a sociální, přesto v důsledku svých politických názorů nemohl v politické sféře aktivně působit. Byl zaměstnán jako úředník, později (v letech 1965–71) působil jako vědecký pracovník. V 70. letech pracoval v dělnických profesích a posléze vykonával funkci podnikového ekonoma. Koncem 80. let navázal kontakty s představiteli exilové sociální demokracie a v listopadu 1989 se aktivně podílel na jejím obnovení v Československu. V březnu 1990 zvolen čestným předsedou ČSSD, je též aktivním členem Českého svazu bojovníků za svobodu a Sdružení domácího odboje.

Foto: Petr Koura

pracoval pro odboj, shodou okolností se jmenoval také Němec, a ptal jsem se ho, jestli by Šanderu nenapojil na další lidi. On ale chtěl být přesvědčený, že je to skutečný parašutista, a nikoli provokátér, a řekl mi: *Já jsem ochoten s ním navázat spojení, ale za podmínky, že mu řekneš, že jsi nucen ho oznámit gestapu. To mu musíš říct a pak teprve, jak se k Tobě zachová, a když nabudeš přesvědčení, že je to skutečný parašutista, se s ním sejdou.*

Vzal jsem to s těžkým srdcem na vědomí a vrátil jsem se domů. Šandera byl hodně unavený, měl na stole tu pistoli, rozložené mapy a já

jsem mu měl říct, že ho udám gestapu. Když jsem tak učinil, pustila se do mě má matka, protože samozřejmě nevěděla, že je to zkouška. Poté Šandera odešel a já vyšel za ním. Šel podél trati směrem na Pardubice. U přechodu přes železniční trať jsem viděl, že jde směrem k takovému lesíku, kterému jsme říkali *Borovinka*. Tam jsem ho doběhl, on se ke mně otočil a povídá: *Já jsem věděl, že byste mě neudal.* Pak mě odvedl do lesa, kde jsem se seznámil s dalším parašutistou, radiotelegrafistou Býčkem. Díky tomu se parašutisté uchytili v Hradci Králové a mohli plnit svoje úkoly.

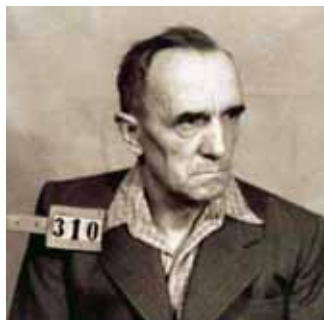
Jak došlo k Vašemu zatčení?

K prozrazení Baria došlo kvůli konfidentovi Gustavu Židovi, jehož otec byl v zahraniční armádě. Když to zjistil Šandera, uvěřil, že to musí být skutečný vlastenec, když má tátu v zahraniční armádě. Ale ten to potom bohužel udal gestapu. Já jsem byl zatčen 20. září 1944 královéhradeckým gestapem. V té době jsem působil jako učitel ve Slatině, to je předměstí Hradce Králové, a oni si pro mě přišli do té školy. Byl jsem 14 dní vězněn v Hradci a pak jsem byl převezen na Malou pevnost do Terezína. Tehdy jsme nevěděli, kam

Operace Barium

Parašutistická skupina vysazená na území protektorátu v noci z 3. na 4. dubna 1944. Velitelem byl nadporučík Josef Šandera, skupinu dále tvořili četaři Tomáš Býček a Josef Žižka. Úkolem výsadku byla zpravodajská činnost a organizování příprav ozbrojeného povstání proti okupantům ve východních Čechách. Barium záhy navázalo spojení s londýnskou zpravodajskou centrálou prostřednictvím vysílačky „Marta“ a vybuďovalo rozsáhlou zpravodajskou síť ve východočeském regionu, která čítala téměř 400 spolupracovníků. Členové výsadku navázali kontakty také s odbojovou organizací Rada tří a s pozůstatky vojenské odbojové organizace Obrana národa (skupina generála Slunečka). Radiové vysílání Baria odposlouchávalo a posléze dešifrovalo pražské gestapo. Skupinu odhalilo pomocí konfidenta Gustava Žida a 140 jejích spolupracovníků bylo pozatýkáno. Josef Šandera byl spolu s Josefem Žížkou vypátrán v lednu 1945 v osadě Polsko u Žamberka za pomoci bývalého parašutisty Vítězslava Lepaříka, taktéž konfidenta gestapa. Velitel výsadku se v obklíčení smrtelně postřelil a svému zranění později podlehl, Josef Žižka spáchal ve vězení gestapa sebevraždu. Přežít válku se podařilo pouze Tomáši Býčkovi. Skupina Barium je dnes považována za jeden z nejúspěšnějších paravýsadků londýnské exilové vlády.³

³⁾ Blíže k tomuto výsadku viz např. ŠOLC, Jiří: *Bylo málo mužů*. Merkur, Praha 1991, s. 137–140; JELÍNEK, Zdeněk: *Západní paraskupiny a domácí odboj*. Historický ústav Čs. armády, Praha 1992, s. 53–55. Nejnověji HUBÁLEK, Radek: Barium. In: HORÁKOVÁ, Jana (ed.): *Sborník z II. ročníku soutěže o cenu ministra obrany za nejlepší studentskou práci s tematikou II. světové války*. Slezské zemské muzeum, Opava 2002, s. 104–142.

František Klaban (1891–1963)

Politik a vysoký funkcionář sociálně demokratické strany, otec Slavomíra Klabana. Původním povoláním soustružník, později pracoval jako úředník. Vedoucí představitel sociální demokracie a odborového hnutí na Královéhradecku. Za druhé světové války vězněn za účast v domácím odbojovém hnutí. Po osvobození vykonával funkci předsedy krajského výkonného výboru ČSSD v Hradci Králové a zasedal v ústředním výkonném výboru. Aktivně vystupoval proti Zdeňku Fierlingerovi a jeho spolupráci s KSČ, stoupenec politiky Václava Majera. V roce 1950 zatčen a posléze odsouzen na 12 let odnětí svobody. Propuštěn v roce 1962 s podlomeným zdravím.

Zdroj: ABS

nás vezou, ale když jsme zastavili v Bohušovicích, tak jsem to pochopil, protože jsem tam jednou byl na návštěvě. V Terezíně jsem byl do konce války a byl jsem určen k výkonu trestu smrti – stejně jako pomocníci parašutistů, kteří uskutečnili atentát na Heydricha. Jako další podobně odsouzení vězni jsem měl v dokladech napsanou zkratku XYZ. Na Malé pevnosti řádil na konci války skvrnitý tyfus, což jsme ovšem nevěděli. Že je to tyfus nám nechtěl prozradit ani lékař, který byl s námi na cele, protože nechtěl, aby vypukl zmatek. Byl jsem vězněn na čtvrtém dvoře v cele číslo 38, kde byli samí lidé

s označením XYZ. Té cele se dneska říká „cela smrti“. Byli tam také mládenci z odbojové skupiny Předvoj, kteří byli posledními popravenými v Terezíně.

Zaregistroval jste diskusi k televiznímu filmu o parašutistech ze skupiny Silver A?

Ano, ale ta inscenace se mi také nelíbila. Bylo to málo přesvědčivé, víte, moje zkušenost byla poněkud jiná. Třeba neexistovalo, aby se dva lidé mohli domlouvat na cele, jak budou při výslechu vypovídat.

Vy jste po válce studoval na Vysoké škole politické a sociální.

Jaké tam bylo prostředí? Projedávaly se tam události „velké politiky“?

Tu školu zakládal po válce Honza Masaryk, hlásilo se na ní pět tisíc zájemců a měla tři fakulty – sociální, politickou a novinářskou. Fungovala na principu, že na ní vyučovali profesori ze všech čtyř politických stran Národní fronty – sociální demokraté, lidovci, národní socialisté a komunisté. A taktéž spolky posluchačů byly organizovány podle těchto stran, takže každá strana Národní fronty tam měla svoji studentskou organizaci, a ta měla vazbu na určité profesory.

Takže se dá říct, že Národní fronta si tu školu prakticky rozdělila?

Ano, profesori byli většinou členové těch čtyř stran Národní fronty. Takto to fungovalo až do února. V našem fakultním spolku sociálně demokratických studentů byla ovšem diferenciacie – mezi námi byli i lidé, kteří byli, stejně jako Laušman nebo Fierlinger, zastánci spolupráce s KSČ. My jsme se ale od nich distancovali. To někteří lidé nedokážou pochopit. Já zase nedokážu pochopit postoje Bohumila Laušmana – vydával se za stoupence řecké pravého křídla v sociální demokracii, byl touto skupinou prosazen do čela strany na brněnském sjezdu, ale ve skutečnosti stranu později zlikvidoval. Podle mého názoru Laušman

Zelle: <i>74339/14</i>	Haftnummer: <i>2008</i>	
Name: <i>Klaban</i>	Eingeliefert: <i>2. 11. 1944</i>	
Vorname: <i>Slavomir</i>	Abgegangen:	
Beruf: <i>Lehrer</i>	Bemerkungen: <i>strany. lehrer d. Mch. z. Kralov. Hrad. Odesel. do Brna 9. 7. 1945</i>	
Geburtstag: <i>24. 8. 22.</i>		
Gearbeitet:		
vom:	bis:	wo?

Karta terezínského vězně číslo 2008 Slavomíra Klabana nese označení XYZ, které znamenalo, že v případě přiblížení nepřátelské armády k Malé pevnosti Terezín má být tento vězeň bez soudu popraven.

Zdroj: Památník Terezín

totálně zklamal – existovala sice po jistou dobu snaha ho rehabilitovat, ale mně osobně se to nelíbí.

Jak jste prožíval únor 1948?

To si asi dovedete představit. Měl jsem otce, který byl předseda krajského výboru sociální demokracie, a v důsledku toho jsem byl ovlivněn – vyrůstal jsem například v DTJ, Dělnické tělovýchovné jednotě. Po válce jsem byl v politickém angažování hodně ovlivněn svojí účastí v odboji, snažil jsem se maximálně podporovat právě odkaz odboje, protože tehdy byly tendence zveličovat zejména odbojovou činnost příslušníků komunistické strany, kteří například infiltrovali Svaz osvobozených politických vězňů, kde jsem se též angažoval. Na druhou stranu musím říct, že v odboji jsme tyto věci neřešili – i mezi námi ve skupině Barium byli lidé, kteří byli hodně prosovětsky orientovaní a po válce se hlásili do KSČ.

Po únoru 1948 přišly prověrky – na škole a taky ve Svazu osvobozených politických vězňů. Já jsem ale školu mohl s velkým štěstím dokončit. Můj kolega, učitel ze stejné školy, se kterým jsem byl za války v odboji, se dal ke komunistům a po únoru se stal předsedou organizace politických vězňů v Hradci Králové. Tento kolega mi zařídil, že jsem prošel prověrkou a mohl jsem dostudovat, i když jsem nevstoupil do KSČ.

Mohl byste blíže vysvětlit důvody, proč jste odmítl vstoupit do KSČ?

Já jsem nikdy nebyl členem komunistické strany, bylo by to úplně v rozporu s politickým zaměřením nejen mým, ale hlavně mého otce, to musím pochopitelně zdůraznit.

Byl jsem pozván na tu takzvanou „slučovací schůzi“ sociálních demokratů a KSČ u nás na fakultě, ale tam jsem vstup do KSČ odmítl. Bylo nás tam povícero, celá skupina lidí, kteří se nechtěli

Slavomír Klaban na obnovovacím sjezdu ČSSD.

Zdroj: ČTK/Doležal Michal

sloučit. Apriori se předpokládalo, že kdo byl přesvědčený sociální demokrat, tak nemohl být členem komunistické strany. Jinak se zachoval Laušman. Teprve po brněnském sjezdu se ukázalo, jaký ve skutečnosti je. Chcete vědět, proč jsem nemohl být členem komunistické strany? Také proto, že jsem Klaban, to byl důvod. Na Hradecku existovala uvnitř strany od pětačtyřicátého skupina pojmenovaná podle mého otce – říkalo se jí „klabanovci“. Byla to skupina sociálních demokratů, kteří se nikdy s komunisty nesloučili a nepřáli si spolupráci s KSČ. I já jsem měl později vždycky v kádrovém posudku napsáno „klabanovec“, i když to bylo zřejmé již z mého jména. V jistém smyslu jsem byl díky tomu perzekuován celou dobu komunistické totality. Později, když otce zavřeli a odsoudili na 12 let do vězení, bylo již úplně nemyslitelné, abych měl na jedné straně tátu v kriminále a na druhé byl členem komunistické strany. Politický profil skupiny klabanovců najdete i v materiálech StB.

Když jste zmínil dokumenty Státní bezpečnosti, zajímal jste se po roce 1989 o svazky, které na Vás tajná policie vedla?

Byl jsem se na to v Pardubicích podívat, to by bylo však na delší dobu... Musím ale říct, že mě to krajně neuspokojilo, protože v pramenech je začerněno příliš mnoho míst. Vždy, když se mělo jednat o konkrétní osobu, tak to bylo začerněné. Takže já jsem mohl jen tušit, kdo to asi je, ale stoprocentní jistotu jsem neměl. A je mi líto, že jsem se s tím blíže neseznámil, když jsem pracoval v Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Tehdy mě víc zajímali agenti nasazení do sociální demokracie, zajímal jsem se o lidi, kteří byli členy ČSSD a zároveň tajnými členy KSČ, jako Jiří Hájek. Ten byl dokonce v předsednictvu sociální demokracie, přitom je to jeden z těch, kterým můžeme „děkovat“ za únor. Později si psal, že je členem strany již od roku 1945. Nevím, kdo má na tom zájem, ale někdo si stále nepřeje, aby se podobné věci odkrývaly.